

Onderwerpen uit de Westzaanse geschiedenis

Beschermd dorpsgezicht Westzaan

door WILLEM TIP/deel 64
beeld: Digitale Beeldbank

Het was een ingrijpend besluit van de laatste Westzaanse raad om de hele dorpskern aan te wijzen als beschermd dorpsgezicht (1973). Het moderniseringsplan van vijf jaar eerder verdween daarmee voorgoed van tafel. Vanaf de winkelgalerij ten noorden van het Reghthuys tot en met het woonhuis J.J. Allanstraat 328 moesten nu alle panden nauwkeurig worden beschreven. Voor nieuwbouw en herstel gingen bijzondere eisen gelden. Modernistische nieuwbouw was zo goed als uitgesloten.

Het in kaart brengen van het beschermde dorpsgezicht zou vervolgens nog wel de nodige tijd vragen. Kort na het begin van de nieuwe eeuw was het werk echter geklaard. Sindsdien had de Zaanstreek drie officieel beschermde dorpsgezichten: de Gortershoek in Zaandijk (1986), Haaldersbroek in Zaandam (1990) en de Kerkbuurt met omgeving in Westzaan (2002). Later werd de Zaanse Schans daar nog aan toegevoegd (2010).

De Kerkbuurt werd een beschermd dorpsgezicht.

Dertig rijksmonumenten

Minstens zo ingrijpend was een ander Westzaans raadsbesluit. In een van zijn laatste vergaderingen (eind 1973) besloot de raad dat een dertigtal tot dan onbeschermden monumenten, waaronder molen Het Prinsenhof en tientallen woonhuizen, op de monumentenlijst konden worden geplaatst. Een belangrijk deel van deze monumenten lag in het zuiden van het dorp, midden in het gebied dat gesloopt zou moeten worden - een aanleiding te meer om ze te beschermen.

Ook deze maatregel kon rekenen op brede instemming. Onder het bewind van Zaanstad zou het nieuwe Westzaans erfgoedbeleid bovendien worden voortgezet. In het eerste kwart van de nieuwe eeuw (2020) telde het dorp zo'n 70 beschermde monumentale objecten, kerken, woonhuizen, boerderijen, molens. Westzaan was omgevormd van een verouderde kern tot een monumentendorp. Tegen de stroom in.

Melkveehouderij en akkerbouw

In een van de laatste raadsvergaderingen (1973) werd ook nog een nieuw bestemmingsplan 'landelijk gebied' vastgesteld. Insteekhavens waren in dat plan niet meer te zien. Het hele gebied ten zuiden van de Coentunnelweg tot aan de Westzandijk hield een agrarische bestemming. In de Westzander Ijppolder bleef de bestemming akkerbouw.

Over de kansen van het agrarische bedrijf rond het dorp was Westzaan ondanks alle zichtbare problemen toch nog tamelijk gunstig gestemd. Uit een enquête in 1973 bleek dat er 31 agrarische bedrijven aanwezig waren. De leeftijd van de bedrijfsvoerden was doorgaans niet hoog. De meeste bedrijven hadden meer van 16 hectare grond en meer dan 20 melkkoeien. Zorgen waren er wel. De boerderijen voldeden qua indeling en bouwkundige toestand maar matig aan de eisen. De verkaveling van het veenweidegebied was ongunstig: Acht procent van de kavels lag verder dan drie kilometer van de boerderijen. De agrarische bedrijfsvoering in het Westzijderveld en het Reefgebied bood niettemin kansen. Van de bedrijfsvoerden waren er 19 in beginsel voor kavelruil. Gemeld werd ten slotte de goede samenwerking met de vogelbescherming. De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels had in het Reefgebied maar liefst 60 hectare in eigendom.

De oude woning van de bovenmeester in de Kerkbuurt.

Willem Jansen stichting

In 1969 overleed de meest bekende schilder uit Westzaan, Willem Jansen (1892 - 1969). Willem Jansen woonde sinds 1942 in het dorp. De gemeente bezat van zowel Willem als zijn zoon Chris (1918

Het beeld van Willem Jansen wordt geplaatst.

-1961) een groot aantal werken, meestal in impressionistische stijl: olieverfschilderijen, aquarellen, etsen, tekeningen. Ze bevestigden het beeld dat velen in de jaren '70 opnieuw waardeerden: veel historisch erfgoed, omringd door natuur. De gemeenteraad wilde daarom ook niet dat het werk ooit na de opheffing van Westzaan verspreid zou raken. Als onderkomen voor de kunstwerken vond men het zojuist uitgebreide verzorgingshuis Lambert Melisz.

In zijn allerlaatste vergadering (december 1973) bracht de raad het verzamelde werk bovendien onder in een nieuwe stichting. Deze Willem Jansen Stichting nam haar taak dadelijk ernstig op en organiseerde in de volgende jaren geregeld tentoonstellingen waarbij ze ook zelf aantrekkelijk werk inocht. In 1985 plaatste ze in een speciaal daarvoor ingericht plantsoen aan de Kerkbuurt een bronzen beeld van Willem Jansen, gemaakt door Slavomir Miletic. In 2019 volgde de onthulling van een borstbeeld van Chris Jansen, ditmaal gemaakt door Kees Koeman.

Het winkelcentrum is nooit goed van de grond gekomen.